

Types van gemeenten:

inkomens, woningprijzen en ouderenzorg

Provincie Antwerpen, Dienst Welzijn en Gezondheid

Types van gemeenten: inkomens, woningprijzen, ouderenzorg

Provincie Antwerpen – dienst Welzijn en Gezondheid

Antwerpen, 2016

Stafdienst – Steunpunt sociale planning

Guido Bottu

Rudy Marynissen

Boomgaardstraat 22 (bus 100), 2600 Antwerpen (Berchem)

e-mail: socialeplanning@provincieantwerpen.be

<http://www.provincieantwerpen.be/beleid/welzijn-en-gezondheid/sociale-planning.html>

INHOUD

Inleiding	3
1 Lage inkomens	4
a) inwoners op actieve leeftijd en hun kinderen	4
b) Inwoners op pensioenleeftijd	6
2 Woningmarkt en demografische evolutie	9
3 Evolutie zorgvraag ouderen	13
4 Types van gemeenten	15
Synthese en beleidsvragen	21
Bronnen	24
Eindnoten	25

Inleiding

Voor lokaal beleid is het nuttig te weten welke gemeenten voor gelijkaardige uitdagingen staan.

Deze studie steunt hiervoor op drie aandachtspunten:

- Zijn er veel inwoners met een laag inkomen, en gaat het vooral om actieven en hun kinderen of om gepensioneerden?
- Zijn de woningprijzen hoog, en hebben deze invloed op de demografische evolutie?
- Zal de zorgvraag bij ouderen sterk toenemen?

Eerst volgt een bespreking van indicatoren voor die beleidsuitdagingen. Telkens wordt ook aangegeven of hoge scores op die indicatoren vooral steden ¹ of eerder sommige regio's betreffen.

Een indeling in types geeft verder aan voor welke (combinaties van) indicatoren gemeenten hoog scoren.

De kaarten in deze studie verdelen de gemeenten telkens over vijf tot zeven klassen, te groeperen tot 'laag', 'middengroep' en 'hoog'.					
laag		midden		matig hoog tot uiterst hoog kwart hoogst scorende gemeenten	
[blue bar]	[light blue bar]	[grey bar]	[grey bar]	[yellow bar]	[pink bar]
De klassen hebben een gelijke breedte (verschil tussen onder- en bovengrens) uitgezonderd de laagste en hoogste klasse.					

1. Lage inkomens

Om lokale verschillen in 'het percentage inwoners met laag inkomen' te schetsen vormen de statistieken uit de ziekteverzekering een goede bron. Die statistieken geven onder meer het aantal 'inwoners die op basis van hun laag inkomen recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verstrekkingen'.

Het maximale inkomen om nog recht te hebben op de verhoogde tegemoetkoming bedraagt (begin 2016) 1471 euro per maand voor een alleenstaande en verhoogt met 272 euro per bijkomende persoon in het gezin.

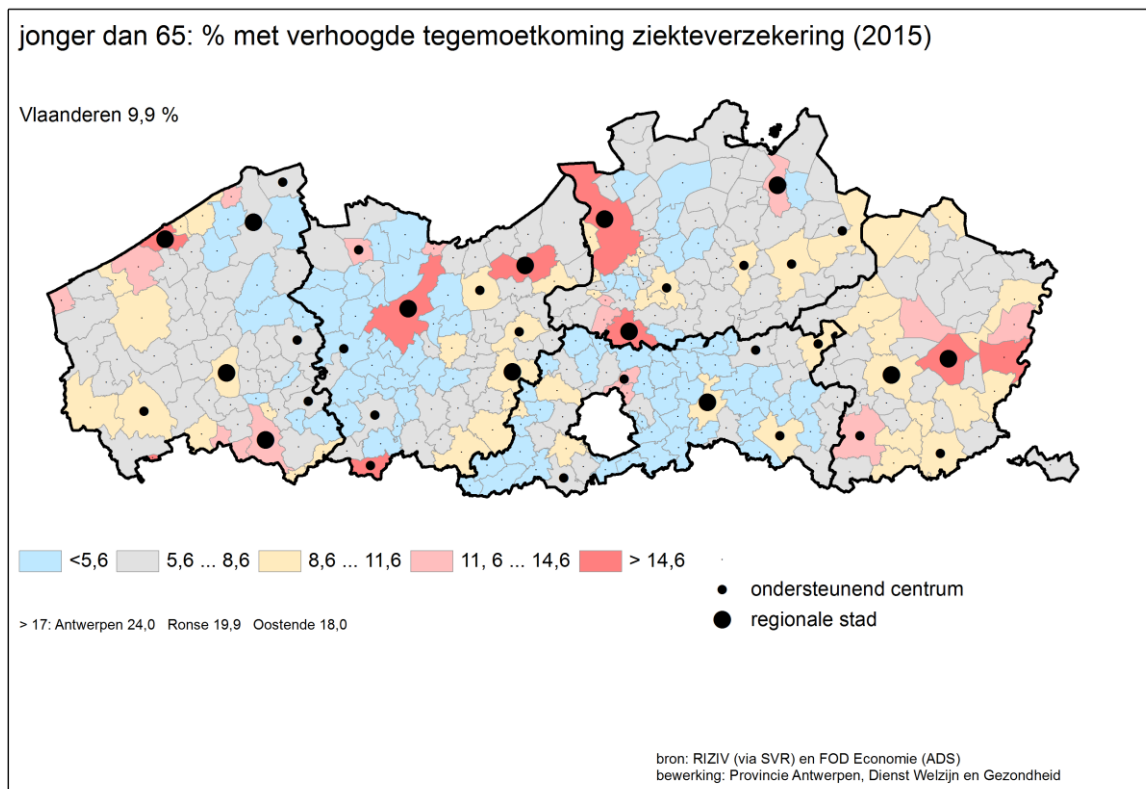
De inkomensgrens in de ziekteverzekering voor verhoogde tegemoetkoming stemt voor een koppel overeen met de Europese armoedegrens. Zij ligt echter 30 % hoger voor alleenstaanden.² Het is daarom wenselijk een afzonderlijk beeld te schetsen voor ouderen, met een hoog percentage alleenstaanden.

Inwoners op actieve leeftijd en hun kinderen

In 2015 (1 januari) had in Vlaanderen 10 % van de inwoners jonger dan 65 jaar recht op de verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering.³ Dit stemt ongeveer overeen met 9 % onder de Europese armoedegrens voor België in 2013.⁴

Er zijn echter grote lokale verschillen. Volgende kaart voor Vlaanderen geeft een indeling van de gemeenten in vijf klassen.

Kaart 1

De waarde voor Vlaanderen wordt sterk beïnvloed door de uiterst hoge scores voor enkele gemeenten met veel inwoners. Hierdoor scoren slechts één op zes gemeenten hoger dan Vlaanderen.

Eén op vier gemeenten (in geel tot rood) scoren hoger dan 8,6 %.

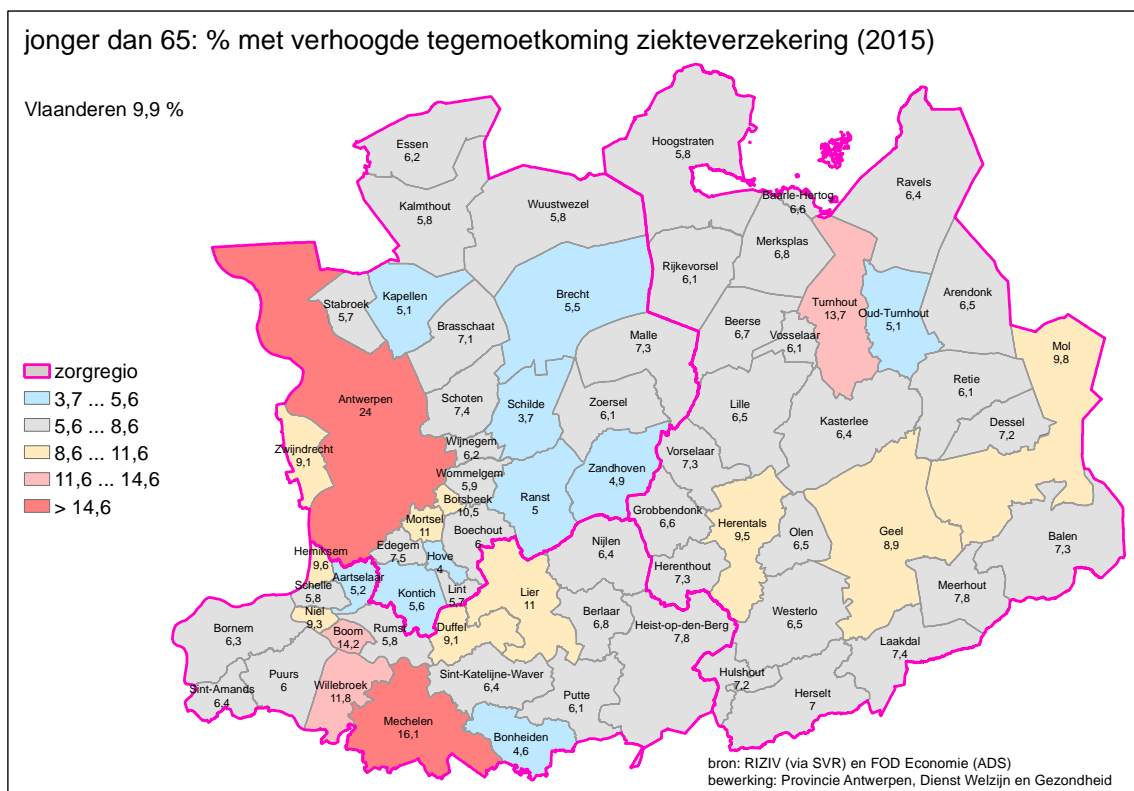
Hiertoe behoren 12 van de 13 regionale centra en 14 van de 21 ondersteunende centra (volgens de indeling van gemeenten in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen). Lage inkomens bij inwoners op actieve leeftijd en hun kinderen blijkt in hoge mate een stedelijk fenomeen.

Toch behoren er van de 25 hoogst scorende gemeenten (roze of rood) 12 of de helft niet tot de regionale of ondersteunende centra. En anderzijds behoren er 5 van de 13 regionale centra niet tot die hoogst scorende.

Volgende kaart zoomt in op de gemeenten in de provincie Antwerpen.

- Uitzonderlijk hoog scoort Antwerpen met 24 %. Zeer hoog scoren ook nog Mechelen (16 %) en Boom, Turnhout en Willebroek (14 tot 12 %).
- Scoren nog 'hoog' (> 8,9 %, in geel, top kwart in Vlaanderen): alle ondersteunende centra (Lier, Herentals, Geel en Mol), enkele randgemeenten van Antwerpen (Borsbeek, Mortsel, Hemiksem, Zwijndrecht), en ook nog Niel en Duffel.

Kaart 2

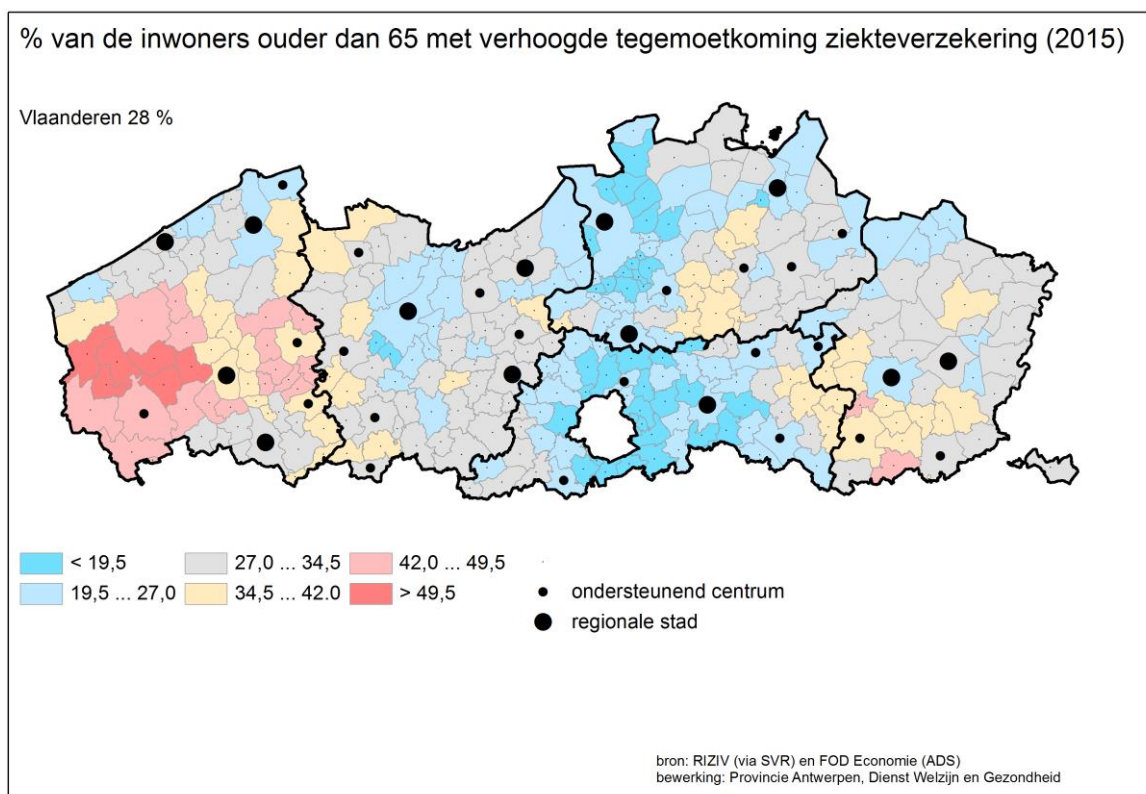
Inwoners op pensioenleeftijd

Van de inwoners ouder dan 65 jaar heeft in Vlaanderen 28 % recht op de verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering.⁵ Kaart 3 geeft hiervoor een indeling van de Vlaamse gemeenten.

Hoge waarden zijn niet geconcentreerd in steden, maar wel in enkele regio's met vooral veel gemeenten in West-Vlaanderen en aansluitend het westen van Oost-Vlaanderen en in het zuiden van Limburg en aansluitend de oostrand van Vlaams-Brabant.

In de provincie Antwerpen scoren Heist-op-den-Berg en omliggende gemeenten en wat noorderlijker Vorselaar en Lille en ook nog Sint-Amands hoog.

Kaart 3

De verklaring voor de hogere scores is te zoeken in het arbeidsverleden, wellicht vooral in: latere veralgemening van tweeverdienersgezin, minder tewerkstelling in sectoren met hogere lonen, meer zelfstandigen en minder ambtenaren.

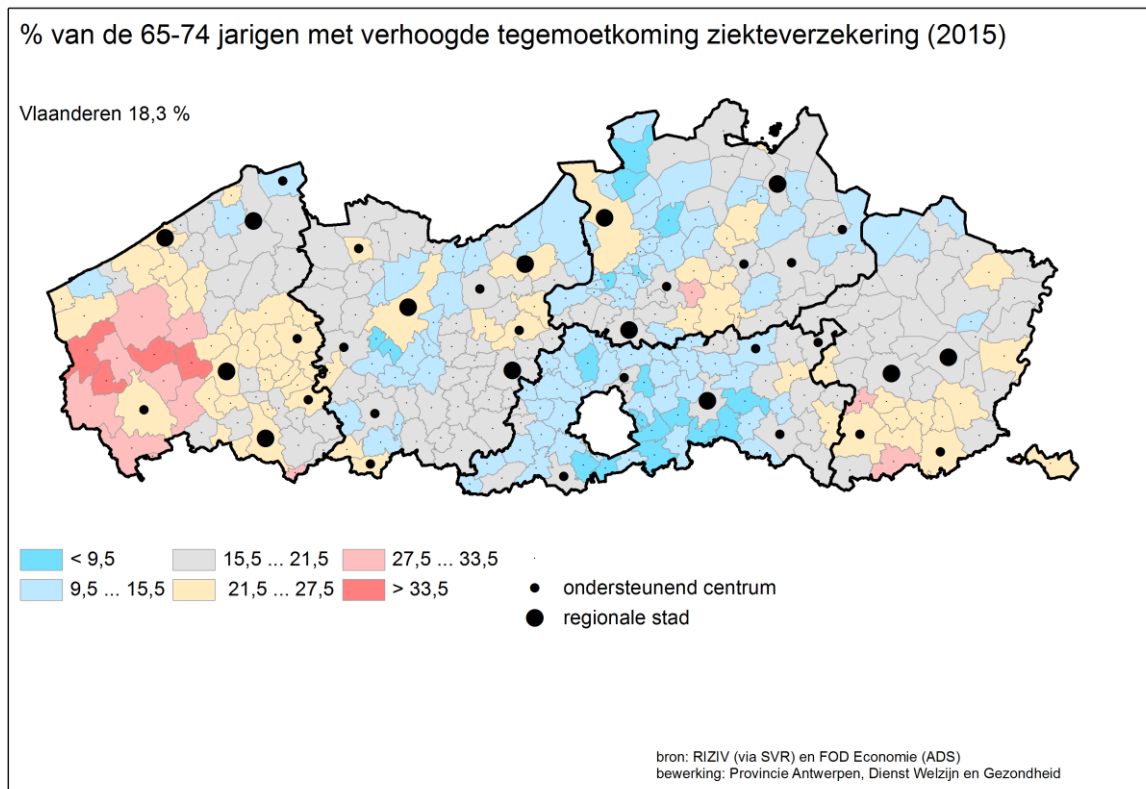
Veranderingen in het arbeidsverleden zullen ten dele ook verklaren dat het percentage met verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering lager is voor de jonger gepensioneerden en sterk toeneemt met de leeftijd: in Vlaanderen 18 % voor de 65-74 jarigen versus 38 % voor de inwoners ouder dan 75 jaar.

In de oudste leeftijdsgroep zijn er ook meer alleenstaanden waarvoor de inkomensgrens laag is in vergelijking met de Europese armoedegrens (wat het percentage onder die grens uiteraard verhoogt). Uit de Belgische pensioenatlas bleek echter dat ook bij een hogere inkomensgrens er een verschil blijft tussen de leeftijdsgroepen.⁶

En ook voor de 65-74 jarigen (met veel minder alleenstaanden) is het percentage met verhoogde tegemoetkoming in Vlaanderen nog bijna het dubbele van het percentage voor de bevolking op actieve leeftijd en hun kinderen.

Kaart 4 geeft hiervoor een indeling van de Vlaamse gemeenten. Het regionaal patroon stemt sterk overeen met dit voor alle inwoners ouder dan 65 jaar. Sommige regionale centra verschuiven wel naar 'matig hoog' scorend.

Kaart 4.

Kaart 5 zoomt in op de provincie Antwerpen. Ook hiervoor is er een grote gelijkenis met de totale leeftijdsgroep ouder dan 65 jaar (kaart 3). Stad Antwerpen verschuift van laag (blauw) naar matig hoog scorend (geel). Mechelen en Turnhout verschuiven enkel van de groep 'laag scorend' naar de middengroep (grijs). Baarle-Hertog behoort ook tot de groep 'matig hoog scorend'.

Kaart 5

BELEIDSVRAGEN

In welke mate kunnen gemeenten en regio's via werkgelegenheid invloed hebben op 'lage inkomens bij inwoners op actieve leeftijd en hun kinderen'. Kunnen zij hierdoor ook preventief zorgen voor loopbanen die op lange termijn voldoende pensioen verzekeren?

De evolutie hangt ook af van de toegankelijkheid van de woningmarkt voor wie slechts een laag inkomen heeft. Zij hangt ook af van factoren waarop men lokaal weinig invloed heeft.

Dient beleid dan niet geëvalueerd op basis van de inzet voor integratie van economisch zwakkere groepen, en op basis van concrete doelstellingen waarop men lokaal invloed heeft, eerder dan op basis van een evolutie in het percentage met laag inkomen?

Het percentage lage inkomens neemt sterk toe met de leeftijd, samen met de zorgafhankelijkheid. Hoe kunnen lokale besturen er toe bijdragen dat de zorg voor iedereen betaalbaar blijft?

2. Woningmarkt en demografische evolutie

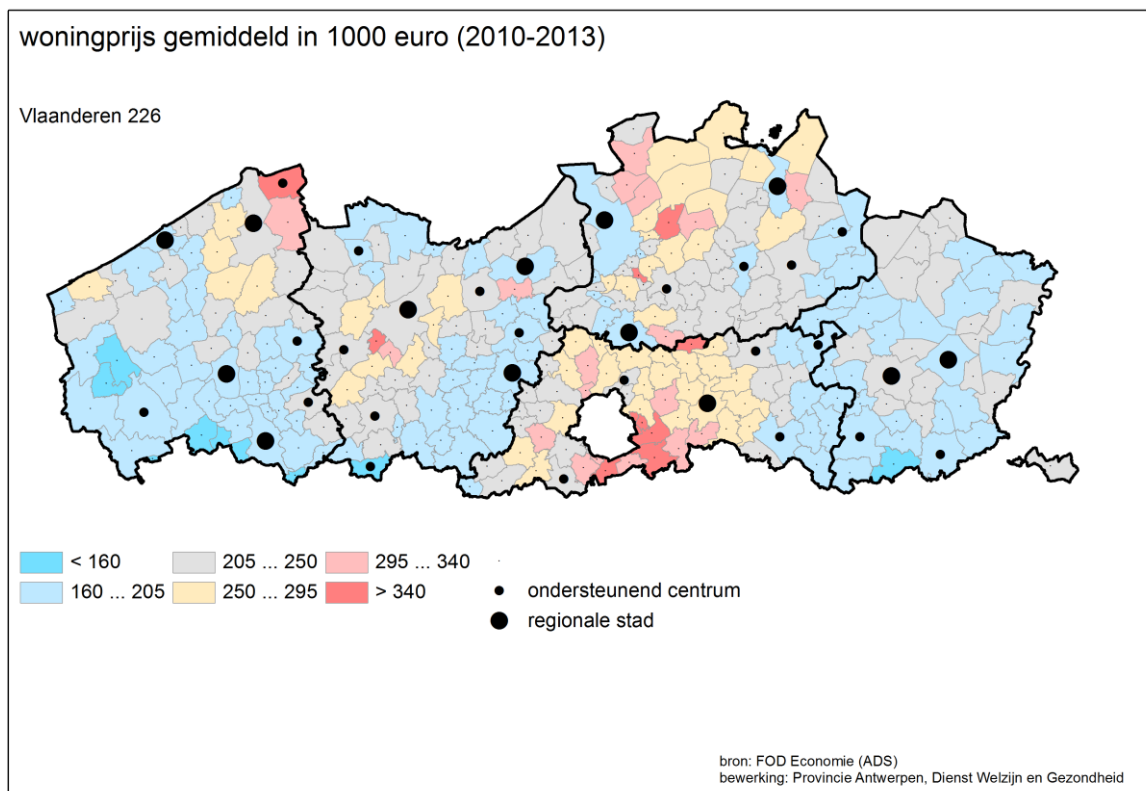
Woningprijzen verschillen sterk tussen gemeenten. Verliezen gemeenten met hoge prijzen hierdoor veel jongvolwassenen (hier: 20-34 jarigen)? En wat is het effect op de evolutie van de actieve bevolking?

Woningprijzen

De woningprijzen vormen een indicator om meer en minder 'residentiële gemeenten' te onderscheiden.

Kaart 6 geeft een beeld voor de Vlaamse gemeenten. Hoge woningprijzen (geel, roze of rood) vindt men vooral in de ruime periferie van Antwerpen en rond de lijn Brussel-Leuven, en ook nog rond Brugge, Gent, Mechelen en Turnhout.

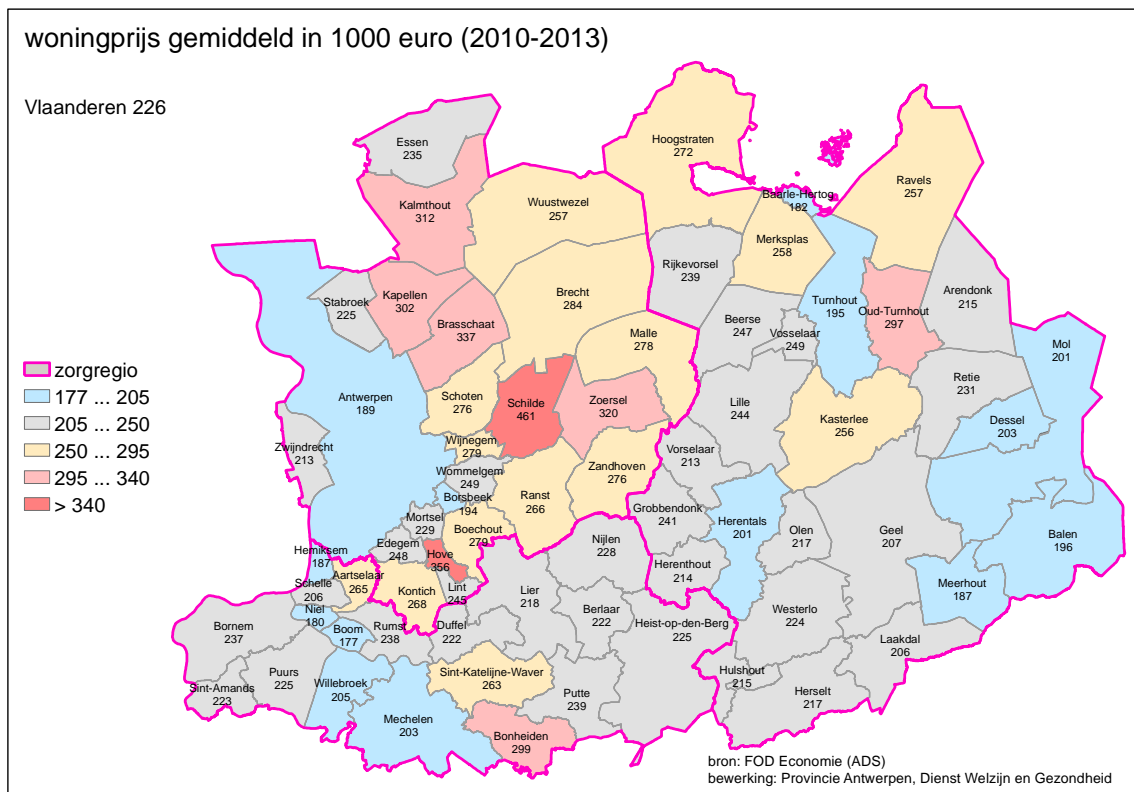
Kaart 6

Kaart 7 zoomt in op de gemeenten in de provincie Antwerpen.

- ‘Lage woningprijzen’⁷ vindt men vooral voor de centra Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Herentals, en Mol en voor sommige gemeenten aan de Rupel en in het zuid-oosten van de Kempen.
- De woningprijzen zijn hoog voor de meeste gemeenten in de Antwerpse periferie, in de ooststrand van Mechelen en in het noorden van de Kempen.

Kaart 7

Demografische evolutie

Voor de provincie Antwerpen geeft volgende tabel enkele demografische indicatoren, en dit voor groepen van gemeenten naar woningprijs (zie vorige kaart, met opsplitsing van de eerste klasse over stad Antwerpen en overige gemeenten, en samenvoegen van de twee hoogste klassen).

De tabel geeft eerst een beeld van het effect van migratie in de periode 2000-2015 op het aantal jongvolwassenen (hier 20-34 jarigen) en op het aantal 35-64 jarigen.

Een voorbeeld kan dit verduidelijken. De 20-34 jarigen in 2015 waren 5-19 jaar in 2000. De verhouding tussen de aantallen inwoners (20-34 jaar in 2015 / 5-19 jaar in 2000) geeft het effect van migratie. Zo was er voor stad Antwerpen een toename met ruim de helft (58 %) bij de overgang van de 5-19 jarigen in 2000 naar de 20-34 jarigen in 2015. Op een gelijkaardige wijze krijgen we een beeld van het effect van migratie op de 35-64 jarigen.

- Wat de 20-34 jarigen betreft was er voor de groep gemeenten met lage woningprijzen een sterk positief effect van migratie. Zelfs rekening houdend met de woningprijs was er - door buitenlandse inwijking - wel een bijzonder sterke toename voor stad Antwerpen. Voor de groep gemeenten met zeer hoge woningprijzen was er door migratie een sterk verlies van jongvolwassenen.
- Het effect van migratie op het aantal 35-64 jarigen was voor alle groepen ongeveer even sterk en wel licht positief (3 tot 5 %). Voor de groep met zeer hoge woningprijzen wordt hierdoor het verlies voor jongvolwassenen bijna volledig gecompenseerd door winst voor de 35-64 jarigen.

woningprijs 1000 euro	laag		midden	Hoog	zeer hoog
	Antwerpen	andere			
	189	197	227	271	338
migratie					
20-34 jaar 2015 / 5-19 jaar 2000	1,58	1,25	1,07	0,94	0,84
35-64 jaar 2015 / 20-49 jaar 2000	1,03	1,04	1,04	1,05	1,04
20-64 jaar 2015 / 5-49 jaar 2000,	1,19	1,10	1,05	1,01	0,98
leeftijdsverdeling					
5-49 jaar 2015 / 20-64 jaar 2015	1,00	0,94	0,90	0,90	0,90
Projectie bij constante migraties					
20-64 jaar 2030 / 20-64 jaar 2015	1,19	1,03	0,95	0,91	0,87

De evolutie van de bevolking op actieve leeftijd wordt echter niet alleen bepaald door migratie maar ook door de leeftijdsverdeling: in welke mate zijn jongere leeftijdsgroepen voldoende talrijk om oudere leeftijdsgroepen in aantal op te volgen.

Het tweede deel in de tabel geeft bijvoorbeeld aan in welke mate het aantal 5-49 jarigen in 2015 voldoende talrijk is om zonder migratie de 20-64 jarigen in aantal op te volgen. Voor alle groepen uitgezonderd stad Antwerpen is er een tekort.

Het derde deel van de tabel geeft de evolutie van de 20-64 jarigen tussen 2015 en 2030 als de migratie even sterk blijft als in de periode 2000-2015.

- Voor de groepen gemeenten met lage woningprijzen neemt dan de bevolking op actieve leeftijd toe.
- Voor de groepen gemeenten met hoge en zeer hoge woningprijzen neemt zij sterk tot zeer sterk af.

Samenvattend lopen gemeenten met hoge woningprijzen een risico op verlies van veel jongvolwassenen, dat wel gecompenseerd kan worden door migratie op hogere leeftijd maar onvoldoende om het effect van geringe opvolging tussen generaties te compenseren.

PROGNOSE, MARKTWERKING en BELEID

Uiteraard blijft iedere prognose een risicovolle onderneming. Sterke evoluties voor de bevolking op actieve leeftijd kunnen leiden tot correcties via de marktwerking. Zo kunnen hoge woningprijzen eerst leiden tot een afname van die bevolking, maar hierdoor tot een geringere vraag en lagere prijzen.

Beleid kan ook pogen in te grijpen op de evolutie. Gemeenten kunnen streven naar uitbreiding van woongebied. Is dit echter een oplossing op lange termijn?

Inmiddels blijft het een probleem voor jongvolwassenen om een betaalbare woning te vinden.

Volstaat een 'grond- en pandendecreet' of blijft de vraag of gemeenten geen belang hebben bij het streven naar een voldoende grote diversiteit op de woningmarkt (ook sociale huisvesting, huurwoningen, minder dure woningen)?

Die vraag over voldoende diversiteit geldt ook voor gemeenten met lage woningprijzen om ook koopkrachtige bevolking te behouden (hier: voldoende woningen in een hogere prijsklasse).

3. Evolutie zorgvraag ouderen

Is er op korte termijn – in de komende tien jaar – al een sterke toename te verwachten voor de zorgvraag onder ouderen?

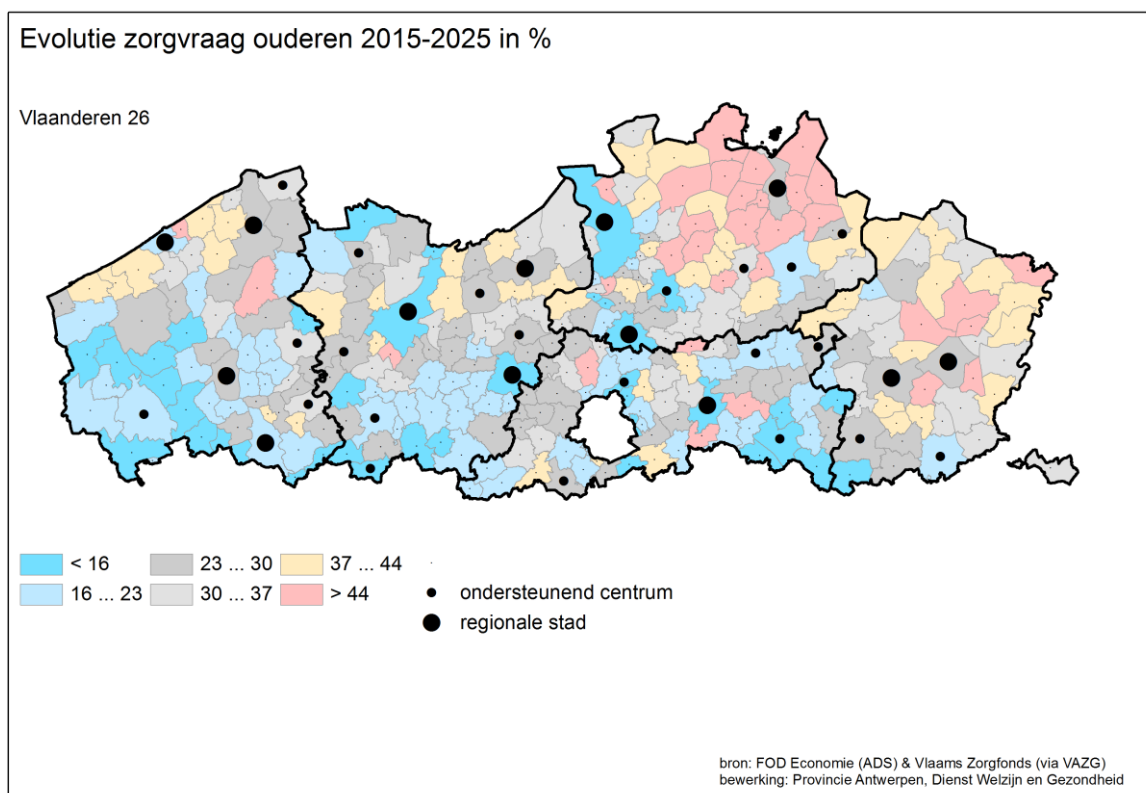
Deze studie steunt voor de evolutie van de leeftijdsgroepen ouder dan 65 jaar op de bevolkingsprojectie van de Studiedienst van de Vlaamse Regering.⁸

Voor de evolutie van de zorgvraag per leeftijdsgroep (van vijf jaar) maakt zij gebruik van het percentage dat een beroep doet op het Vlaams Zorgfonds, en dit onder de hypothese van per gemeente gelijkblijvende percentages (2015).⁹

Kaart 8 geeft een indeling van de Vlaamse gemeenten op basis van de dan te verwachten evolutie van de zorgvraag in de komende tien jaar.

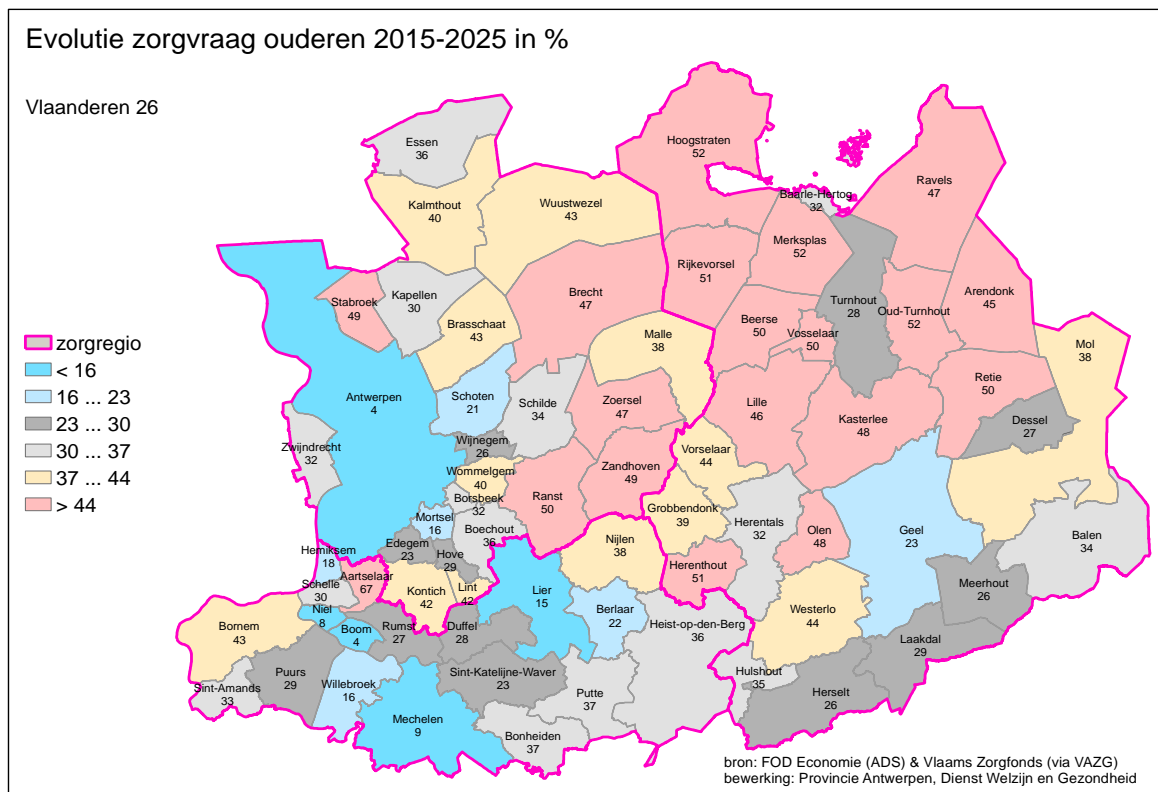
Voor Vlaanderen is er een toename met een kwart (26 %). Er zijn echter sterke lokale en regionale verschillen. De toename is geringer in veel centra. Maar voor één op vier gemeenten (in geel tot rood) is die toename groter dan 37 %. Het betreft vooral gemeenten in de Antwerpse Kempen en in Limburg.

kaart 8

Kaart 9 zoomt in op de provincie Antwerpen. Tot de 25 % hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen behoren in de provincie Antwerpen bijna alle gemeenten in de regio Turnhout en aansluitend de meeste gemeenten in de oostelijke rand van de regio Antwerpen. Het zijn vaak ook gemeenten met hoge woningprijzen (vergelijk met kaart 7) en risico op verlies van jongvolwassenen nodig voor het toekomstig zorgaanbod.

kaart 9

Van de uitkeringen in 2015 betrof in de provincie Antwerpen 45 % residentiële opvang. Zelfs als in de toekomst een groter deel van de zorg thuis kan verleend worden, is voor veel gemeenten – vooral in de provincies Antwerpen en Limburg - niet alleen voor de mantel- en thuiszorg maar ook voor de residentiële opvang een sterke toename te verwachten.¹⁰

BELEIDSVRAGEN

Veel gemeenten in de provincie Antwerpen staan – al op korte termijn – voor een zeer sterke toename van de zorgvraag onder ouderen, ook van de vraag op te vangen door residentiële zorg.

Wordt het invullen van die zorg overgelaten aan de werking van vraag en aanbod? Zo nee, welke rol nemen besturen op inzake financiering, zelf organiseren, stimuleren en ondersteunen van initiatieven? En wat is hierin dan de plaats van het bovenlokale?

Zullen er voldoende jongvolwassenen zijn die kunnen kiezen voor een zorgberoep.

4. Types van gemeenten

Vertrekkend van voorgaande gegevens kunnen gemeenten ingedeeld worden op basis van de sterkte van enkele uitdagingen voor lokaal beleid.

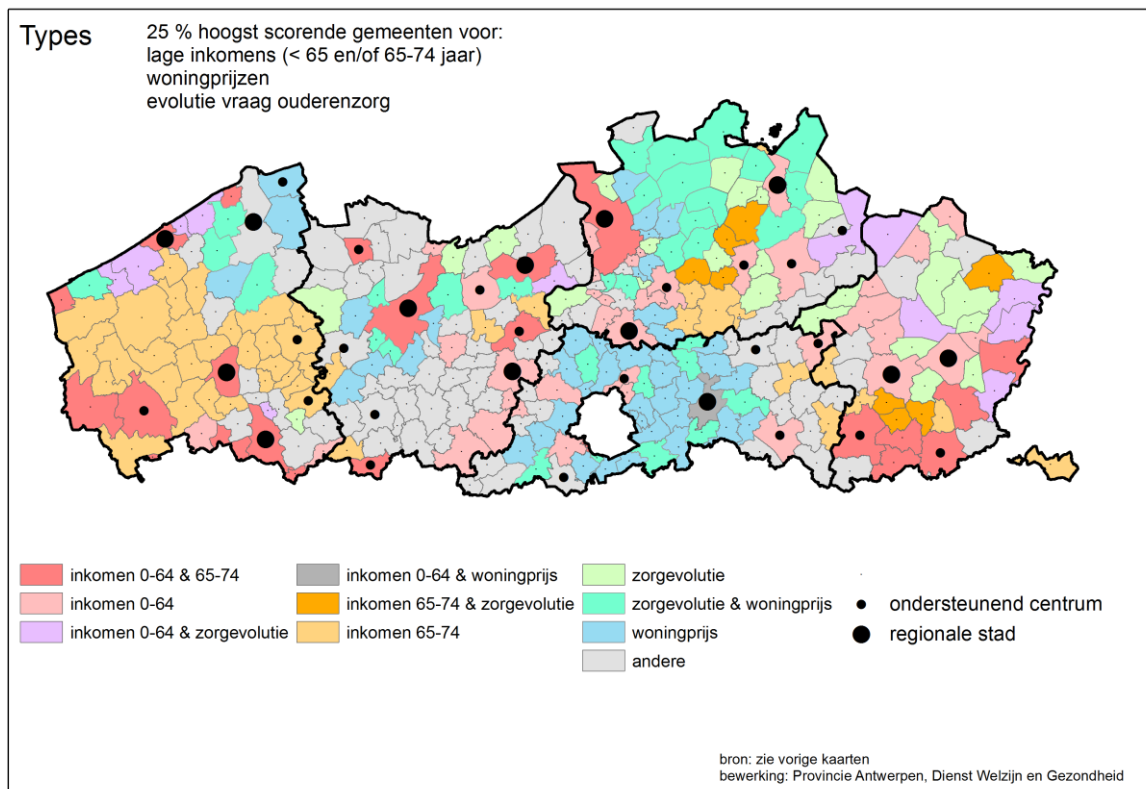
- veel inwoners jonger dan 65 jaar (inwoners op actieve leeftijd en hun kinderen) met laag inkomen,
- veel zelfs jongere gepensioneerden (65-74 jaar) met laag inkomen (°)
- hoge woningprijzen, met risico van sterk verlies van jongvolwassenen en afname van actieve bevolking
- zeer sterke toename van zware zorgvraag onder ouderen.

(°) De percentages voor oudere gepensioneerden zullen nog hoger zijn, maar onzeker door de hoge inkomensgrens voor alleenstaanden om recht te hebben op de verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering.

Gemeenten worden gegroepeerd als zij voor een combinatie van indicatoren behoren tot het kwart hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen (op voorgaande kaarten in geel tot rood).¹¹

Kaart 10 geeft de types voor de Vlaamse gemeenten. Kaart 11 zoomt in op de provincie Antwerpen. Hierna worden de types besproken voor die provincie.

kaart 10

kaart 11

Hierna volgen voor de provincie Antwerpen tabellen met gemeenten die voor een indicator (of combinatie) behoren tot de 25 % hoogst scorende in Vlaanderen (eerste kolom onder 'type'). Tevens wordt (via een tweede kolom) ook aangegeven welke gemeenten dicht aansluiten bij een ander type (behorend tot de 33 % hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen). Sommige gemeenten komen hierdoor voor in meerdere tabellen.

A	Lage inkomens 0-64 jarigen (Actieve leeftijd en kinderen)	> 8,9 %
AP	ook lage inkomens 65-74 jarigen (jong Pensioenleeftijd)	> 21,5 %
AZ	ook sterke toename zorgvraag	> 37 %

Drie types scoren hoog voor lage inkomens bij inwoners jonger dan 65 jaar. Het betreft alle regionale centra (Antwerpen, Mechelen, Turnhout) en alle ondersteunde centra (Lier, Herentals, Geel en Mol), maar ook enkele gemeenten aan de Rupel (Hemiksem, Niel, Boom en Willebroek) of in de onmiddellijke rand van Antwerpen (Borsbeek, Mortsel en Zwijndrecht) en ook nog Duffel.

Enkel Antwerpen en Mol scoren ook hoog voor een andere indicator: Antwerpen voor lage inkomens bij 65-74 jarigen, Mol voor toename van de zorgvraag van senioren.

De andere gemeenten kunnen nog onderverdeeld worden op basis van de evolutie van de zorgvraag: enerzijds gemeenten die laag scoren en anderzijds gemeenten die behoren tot de middengroep in Vlaanderen.

gemeente	type	laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+
		0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25
Antwerpen	AP	24,0	23,6	189	3,9
Mechelen	A	16,1	20,2	203	9,3
Boom	A	14,2	19,0	177	4,2
Willebroek	A	11,8	17,5	205	16,1
Mortsel	A	11,0	13,2	229	16,1
Lier	A	11,0	18,8	218	14,7
Hemiksem	A	9,6	13,4	187	18,2
Niel	A	9,3	14,6	180	8,1
Geel	A	8,9	17,9	207	22,7
Turnhout	A	13,7	17,8	195	27,5
Borsbeek	A	10,5	14,4	194	31,7
Herentals	A	9,5	17,9	201	31,7
Zwijndrecht	A	9,1	12,0	213	31,6
Duffel	A	9,1	16,7	222	27,5
Mol	AZ	9,8	14,8	201	38,5

P	Lage inkomens 65-74 jarigen (jongere Pensioenleeftijd)	> 21,5 %
PZ	Ook sterke toename zorgvraag	> 37 %

Vooraf gemeenten rond Heist-op-den-Berg en wat noordelijker ook Vorselaar en Lille en ook nog Baarle-Hertog scoren hoog voor lage inkomens bij (jong)gepensioneerden. Voor de meeste van die gemeenten is er ook een sterke toename van de zorgvraag (behorend tot de 25 % hoogst scorende gemeente in Vlaanderen of hier dicht bij aansluitend).

gemeente	type		laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+
			0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25
Herenthout	PZ		7,3	25,4	214	50,9
Lille	PZ	WZ	6,5	21,5	244	46,2
Nijlen	PZ		6,4	22,9	228	38,4
Vorselaar	PZ		7,3	26,0	213	43,8
Putte	P	PZ	6,1	21,6	239	36,9
Heist-op-den-Berg	P	PZ	7,8	24,1	225	36,5
Hulshout	P	PZ	7,2	22,9	215	35,0
Baarle-Hertog	P		6,6	21,5	182	31,6
Berlaar	P		6,8	28,1	222	22,3
Antwerpen	AP		24,0	23,6	189	3,9

w	hoge Woningprijzen	> 250.000
Z	en (zeer) sterke toename Zorgvraag ouderen	> 37 %

De combinatie 'hoge woningprijzen' én 'sterke toename zorgvraag ouderen' is kenmerkend voor veel gemeenten in de provincie Antwerpen. Daarenboven sluit een reeks gemeenten hier dicht bij aan. De combinatie is zelfs dominerend voor de Antwerpse periferie en - rekening houden met de aansluitende gemeenten (33 % hoogst scorenden) ook voor het noorden van de regio Turnhout.

gemeente	type		laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+
			0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25
Aartselaar	WZ		5,2	6,2	265	66,8
Brasschaat	WZ		7,1	10,2	337	42,9
Brecht	WZ		5,5	14,1	284	47,3
Hoogstraten	WZ		5,8	18,1	272	52,2
Kalmthout	WZ		5,8	9,4	312	40,5
Kasterlee	WZ		6,4	15,3	256	48,4
Kontich	WZ		5,6	10,1	268	42,1
Malle	WZ		7,3	16,2	278	37,5
Merksplas	WZ		6,8	18,9	258	51,6
Oud-Turnhout	WZ		5,1	11,0	297	52,0
Ranst	WZ		5,0	12,5	266	50,3
Ravels	WZ		6,4	15,9	257	47,1
Wuustwezel	WZ		5,8	15,7	257	42,5
Zandhoven	WZ		4,9	13,9	276	49,0
Zoersel	WZ		6,1	11,3	320	47,2
Lille	PZ	WZ	6,5	21,5	244	46,2
Beerse	Z	WZ	6,7	14,2	247	50,2
Lint	Z	WZ	5,7	10,0	245	42,2
Vosselaar	Z	WZ	6,1	11,8	249	50,2
Wommelgem	Z	WZ	5,9	12,8	249	39,5
Boechout	W	WZ	6,0	12,4	279	36,3
Bonheiden	W	WZ	4,6	12,7	299	36,7

Z	Sterke toename zorgvraag ouderen	> 37 %
----------	---	------------------

Volgende gemeenten behoren voor de evolutie van de zorgvraag tot de 25 % hoogst scorende, maar niet voor een andere indicator. Sommige sluiten wel dicht aan bij de gemeenten met de hoogste woningprijzen (zie vorig type).

gemeente	type		laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+
			0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25
Arendonk	Z		6,5	16,2	215	44,8
Beerse	Z	WZ	6,7	14,2	247	50,2
Bornem	Z		6,3	13,5	237	42,9
Grobbendonk	Z		6,6	18,0	241	39,2
Lint	Z	WZ	5,7	10,0	245	42,2
Olen	Z		6,5	15,9	217	48,4
Retie	Z		6,1	17,5	231	49,6
Rijkevorsel	Z		6,1	19,1	239	50,9
Stabroek	Z		5,7	11,1	225	48,6
Vosselaar	Z	WZ	6,1	11,8	249	50,2
Westerlo	Z		6,5	14,9	224	43,9
Wommelgem	Z	WZ	5,9	12,8	249	39,5

W	hoge woningprijzen	> 250.000
----------	---------------------------	---------------------

Volgende gemeenten behoren voor de woningprijzen tot de 25 % hoogst scorende, maar niet voor de evolutie van de zorgvraag. Sommige sluiten wel dicht aan bij de gemeenten met sterke toename van de zorgvraag.

gemeente	type		laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+
			0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25
Boechout	W	WZ	6,0	12,4	279	36,3
Bonheiden	W	WZ	4,6	12,7	299	36,7
Hove	W		4,0	7,0	356	29,0
Kapellen	W		5,1	8,7	302	30,5
Schildre	W		3,7	8,1	461	33,7
Schoten	W		7,4	10,3	276	20,5
Sint-Katelijne-Waver	W		6,4	17,5	263	23,3
Wijnegem	W		6,2	14,3	279	25,5

X **Andere** (voor geen enkele indicator behorend tot hoogste kwart)

Een laatste type omvat de gemeenten die voor geen enkele indicator behoort tot de 25 % hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen. Essen sluit wel aan bij de gemeenten met hoge scores voor evolutie zorgvraag en Edegem sluit aan bij de gemeenten met hoge woningprijzen.

gemeente	type	laag inkomen		woningprijs	zorgvraag 65+	
		0-64 jaar	65-74 jaar	1000 euro	2015-25	
Balen	X	7,3	19,2	196	34,2	
Dessel	X	7,2	16,5	203	27,4	
Herselt	X	7,0	19,7	217	25,5	
Laakdal	X	7,4	17,0	206	29,1	
Meerhout	X	7,8	17,9	187	26,4	
Puurs	X	6,0	16,2	225	28,6	
Rumst	X	5,8	11,3	238	27,3	
Schelle	X	5,8	12,2	206	30,4	
Sint-Amands	X	6,4	17,6	223	33,3	
Essen	X	Z	6,2	13,4	235	35,9
Edegem	X	W	7,5	9,6	248	23,3

Synthese en beleidsvragen

Om een beeld te schetsen van welke gemeenten gelijkaardige sociale kenmerken tonen steunde deze studie op vier indicatoren en even veel mogelijke uitdagingen voor lokaal beleid.

1. Inwoners jonger dan 65 jaar (actieve bevolking en kinderen) met laag inkomen
2. Jong gepensioneerden (65-74 jaar) met laag inkomen
3. Woningprijzen
4. Toename van de vraag naar ouderenzorg in de komende tien jaar.

De inkomensgrens voor verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering gaf het criterium voor 'laag inkomen'. De gemiddelde prijs van alle verkochte woningen vormde de indicator voor woningprijzen. De evolutie van de zorgvraag steunt op de evolutie van de leeftijdsgroepen ouder dan 65 jaar, en op de mate waarin zij een beroep doen op het Vlaams Zorgfonds.

Hieraan werd een indeling toegevoegd naar centrumfunctie (13 regionale steden en 21 ondersteunende centra).

De vier uitdagingen en enkele beleidsvragen

Richten we de aandacht op de gemeenten die voor één van de vier indicatoren behoren tot de 25 % hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen, dan geeft dit voor de gemeenten in de provincie Antwerpen volgend beeld.

Laag inkomen voor 65 jaar

Het percentage met 'laag inkomen onder inwoners jonger dan 65 jaar' is uiterst hoog voor stad Antwerpen (24 %) al op grote afstand gevolgd door Mechelen (16 %). Ook verder toont het nog een sterk maar niet exclusief stedelijk patroon. Zo is het percentage nog zeer hoog voor Turnhout, maar ook voor Boom. Niet alleen de andere centra scoren hoog, maar ook enkele gemeenten aan de Rupel en in de onmiddellijke rand van Antwerpen.

In welke mate en hoe kan lokaal beleid invloed hebben op 'lage inkomens onder de bevolking op actieve leeftijd en hun kinderen'? Op korte termijn bestendigt de woningmarkt de sociale samenstelling van de bevolking. Dient beleid dan niet geëvalueerd op basis van de inzet voor integratie van economisch zwakkere groepen, eerder dan op basis van de evolutie van percentages met laag inkomen (waarop men niet volledig invloed heeft)?

Is een grotere spreiding van uit het buitenland afkomstige bevolking wenselijk en haalbaar?

Laag inkomen gepensioneerden

Het percentage met laag inkomen onder gepensioneerden vertoont geen stedelijk maar wel een regionaal patroon, met in de provincie Antwerpen vooral gemeenten rond Heist-op-den-Berg. Het percentage neemt sterk toe met de leeftijd.

Voor de jonger gepensioneerden (65-74 jaar) scoort Antwerpen al wel matig hoog.

*Dienen zeker deze gemeenten geen bijzondere aandacht te geven aan senioren en vooral aan hoogbejaarden met veel lage inkomens én hoge zorgvraag ?
Kunnen zij ook preventief via aan de lokale bevolking aangepaste werkgelegenheid zorgen voor loopbanen die op lange termijn voldoende pensioen verzekeren?*

Woningprijzen

De woningprijzen zijn niet alleen hoog voor de periferie van stad Antwerpen, maar ook voor de meeste noordelijke gemeenten van de regio Turnhout en voor de oostelijke randgemeenten van de stad Mechelen.

Voor jongvolwassenen is het moeilijk een betaalbare woning te vinden. Er is een risico op sterke afname van de bevolking op actieve leeftijd.

De werking van de markt kan via afnemende vraag zorgen voor lagere prijzen. Maar hebben gemeenten er geen belang bij voldoende diversiteit op de woningmarkt na te streven? En hebben ook gemeenten met lagere woningprijzen er geen belang bij om ook een koopkrachtige bevolking te behouden of aan te trekken?

Evolutie zorgvraag ouderen

Vooraf voor bijna alle gemeenten in de regio Antwerpen en in het noorden van de regio Turnhout is een zeer sterke toename te verwachten voor de zorgvraag onder ouderen, zowel voor de vraag naar thuiszorg als naar residentiële zorg.

*Wordt het invullen van die vraag overgelaten aan de werking van vraag en aanbod?
Zo nee welke rol nemen overheden op inzake financiering, zelf organiseren, stimuleren en ondersteunen van initiatieven? Wat is hierin de plaats van lokale besturen en intergemeentelijke samenwerking?*

Types van gemeenten

Gemeenten werden ingedeeld in types naargelang zij voor (een combinatie van) de indicatoren behoren tot de 25 % hoogst scorende in Vlaanderen.

De meeste gemeenten staan voor (minstens) één sterke uitdaging. Bekeken per provincie vormt enkel Oost-Vlaanderen een uitzondering op die regel.

De meeste gemeenten behoren wel slechts voor één uitdaging tot de 25 % hoogst scorende in Vlaanderen.

Veel voorkomend in de provincie Antwerpen is wel de combinatie 'hoge woningprijzen' en 'evolutie zorgvraag' in het bijzonder voor de Antwerpse Kempen. De toenemende zorgvraag staat hier tegenover het risico op een afnemende actieve bevolking, wat kan leiden tot afhankelijkheid van andere regio's voor zorgverstrekkers.

De types blijken in sterke mate gemeenten te groeperen die ook ruimtelijk nabij zijn, wat de mogelijkheid bevordert van intergemeentelijke samenwerking. Uitzondering hierop vormt ‘veel lage inkomens voor inwoners jonger dan 65 jaar’ dat vooral – maar niet exclusief – steden betreft.

Bepalen enkel indicatoren de beleidsprioriteiten en de samenwerking?

Uiteraard zijn de scores op de indicatoren slechts één element in het bepalen van beleidsprioriteiten naast waarden, visies op oorzaken en op maatschappelijke veranderbaarheid, politieke haalbaarheid. Zo is bijvoorbeeld de toename van de vraag naar ouderenzorg eigenlijk voor veel gemeenten sterk, ook als zij hiervoor niet tot de 25 % hoogst scorende gemeenten behoren.

Gelijkenis tussen gemeenten, vooral als deze nabijgelegen zijn, kunnen een reden vormen om samenwerking te zoeken. Maar verschillen kunnen ook zorgen voor complementariteit.

Bronnen

EUROPESE GEMEENSCHAP, Survey on Income and Living Conditions,
Zie www.statbel.fgov.be (statistieken, arbeid ..., inkomens en levensomstandigheden)

FEDERALE OVERHEID,

FOD economie

- Inwoners per gemeente, naar geslacht en leeftijd
- Woningprijzen

FOD Sociale Zekerheid

[Belgische pensioenatlas](#)

INTERMUTUALISTISCH AGENTSCHAP, Verhoogde tegemoetkoming ziekteverzekering,
zie: [ima-atlas](#)

PROVINCIE ANTWERPEN, Dienst Welzijn en Gezondheid, [thematische studies](#)

- Types van gemeenten: inkomens, woningprijzen en ouderenzorg, 2012, 25 p.
- Lage inkomens en leeftijd. Lokale verschillen, 2014, 19 p.
- Lokale bevolkingsprojecties. De onzekerheid van cijfers, 2015, 30 p.
- Senioren: demografie, inkomen, zorgvraag. Lokale verschillen 2015-2025, 2016, 34 p.

RIJKSINSTITUUT VOOR DE ZIEKTE EN INVALIDITEITSVERZEKERING

- Inkomensgrens verhoogde tegemoetkoming [riziv tegemoetkoming](#)
- Statistieken over verhoogde tegemoetkoming (via Portaal lokale statistieken, Studiedienst Vlaamse Regering)

VLAANDEREN

Studiedienst Vlaamse Regering,

- Projecties van de bevolking en de huishoudens voor Vlaamse steden en gemeenten, 2015-2030 (zie: [bevolkingsprojecties](#))
- Verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering, [lokale statistieken, welzijn...](#)
- Centra volgens ruimtelijk structuurplan Vlaanderen ([centra](#))
- [Vlaamse Armoedemonitor 2015](#)

Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid,

cijfers Vlaamse zorgverzekering [lopende dossiers tenlasteneming](#)

Eindnoten

1. Met steden worden bedoeld: de 13 regionale steden (ook 'centrumsteden' genoemd) en de 21 ondersteunende centra in het 'Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen'.
2. [inkomensgrens RIZIV](#) en [Europese armoedenorm](#) Om rekening te houden met de 'gezinslast' telt de Europese norm een alleenstaande voor 1 en verhoogt die last met 0,5 voor een bijkomende persoon ouder dan 14 jaar en met 0,3 voor een jonger kind..
3. Cijfers zijn te vinden op de website van SVR (Studiedienst Vlaamse Regering) en op de website van IMA (Intermutualistisch Agentschap). Gekozen werd voor de meer recente cijfers van SVR. Uit vergelijking voor 2012 blijkt dat voor 1 op 20 gemeenten - vooral aan de grens met Nederland en ook voor enkele gemeenten rond Brussel - meer dan 10 % van de inwoners jonger dan 65 niet valt onder de Belgische sociale ziekteverzekering. Bij berekening in % van het aantal rechthebbenden zouden enkel Baarle-Hertog, Kinrooi, Riemst en Neerpelt verschuiven van de middengroep (grijs in kaart 1) naar 'matig hoog' (geel in kaart 1).
4. [Vlaamse Armoedemonitor 2015](#) Studiedienst Vlaamse Regering, p. 29 (voor aantal onder armoedegrens) en ADSEI voor het aantal inwoners.
5. Het Europees onderzoek armoede raamt het percentage onder de armoedegrens op 18 %. Hierbij dient opgemerkt dat voor een alleenstaande de Europese armoedegrens lager is dan de inkomensgrens voor verhoogde tegemoetkoming in de ziekteverzekering, maar ook dat het Europees onderzoek steunt op een steekproef met vragen rond representativiteit en voor ouderen alleszins een zeer grote toevalsmarge. Zie: [Vlaamse Armoedemonitor 2015, p 28.](#)
6. Uit de [Belgische pensioenatlas](#) (FOD Sociale Zekerheid) p. 106 bleek dat het gemiddelde pensioen (eerste + tweede pijler) na correctie voor gezinslast – en dit volgens de Europese norm - voor een alleenstaande vrouw 20 % lager is dan dit voor een koppel. Door veralgemening van het tweeverdienersmodel zal de inkomenspositie van jongere gepensioneerden beter zijn. Indicatief hiervoor is de afname in Vlaanderen van het percentage bij de 65-74 jarigen in de periode 2010-2015 van 25 % naar 18 %. Zie voor lokale cijfers: Provincie Antwerpen (2016) [Senioren : demografie, inkomen, zorgvraag](#) p.13
7. Hierbij dient opgemerkt dat het enkel gaat om de prijs, en niet om de verhouding prijs / kwaliteit (comfort, ruimte, ouderdom).
8. [SVR-projecties van de bevolking en de huishoudens voor Vlaamse steden en gemeenten, 2015-2030](#)
9. [Vlaams zorgfonds](#) De Vlaamse zorgverzekering verleent een tegemoetkoming voor niet-medische zorg bij zware zorgbehoefte. "Het kan gaan om residentiële zorg, professionele ambulante zorg, of mantelzorg. Cijfers 2015 (31-12-2014) [dossiers tenlasteneming 2015 \(31-12-2014\)](#)
10. Zie voor een raming per kleinstedelijke zorgregio: [Provincie Antwerpen: Senioren: demografie, inkomen, zorgvraag](#), p.27-29
11. Kortesseem, Kuurne en Middelkerke behoren voor drie indicatoren tot het kwart hoogst scorende gemeenten in Vlaanderen. Slechts de twee indicatoren waarvoor ze het hoogst scoren werden behouden. Voor de derde indicator scoren ze slechts nipt binnen het hoogste kwart.